

ALİ EMİRÎ'NİN VESÂİKÛ'L-ÂSÂR'I

VESÂİKÛ'L-ÂSÂRI OF ALİ EMİRÎ

Seher ERDOĞAN ÇELTİK¹

ÖZET

“Ali Emîrî”, Osmanlı'nın son yıllarında yetişmiş önemli bir kütüphaneci, şair, yazar, tezkire yazarı ve aydınımızdır. Burada onun üzerinde durulmayan eserlerinden “Vesâikû'l-âsâr” isimli çalışması tanıtılmak istenmiştir. Bu eser, Ali'nin hazırlamayı düşündüğü çok hacimli bir “nazire” mecmuasının başlangıcından ibarettir. Yazar, yaşlılığı sebebiyle bitiremeyeceğini söylediği çalışmasını tamamlayamamıştır. Burada eser tanıtılıp eserden örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ali Emîrî, nazire, mecmua, şiir.

ABSTRACT

Ali Emiri, grown up in the recent years of the Ottoman Empire, is one of the most important librarians, writers, poets and intellectuals. In this study, it is aimed to introduce his work called “*Vasâikûl-âsâr*” which has not much emphasized yet. This work is a start of a comprehensive “*nazire*” magazine that is planned ahead. As the writer mentioned before, he could not complete this work because of his old age. Here in this study, this work will be introduced and some examples will be given.

Key Words: Ali Emîrî, nazire, magazine, poem.

Giriş

Ali Emîrî, çok yönlü şair ve yazarlarımızdan birisidir. O, Divan-ü Lüğati't-Türk gibi Türk dünyası için önemli bir eseri ilim âlemine kazandırmıştır. Hayatı boyunca biriktirdiği kitaplarını Millet Kütüphanesi adıyla insanlığın hizmetine sunmuştur. Balkanlardan Yemen'e kadar çok geniş bir coğrafyada görev yapmış ve bu esnada pek çok araştırmalarda bulunmuştur. Bu araştırmaları sonucunda, Esâmi-i Şuarâ-yı Âmid, İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şairleri, Mir'atü'l-fevâid fî-Ahvâli Üdebâ ve Fuzalâ ve Meşâhiri Âmid, Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid, Yemen Hâtırâtı, Âbâü'l-akvâm, Osmanlı Şairleri, Diyarbekirli Bazı Zevâtın Terceme-i Hâlleri ve Âmid-i Sevdâ gibi önemli biyografik eserler ortaya koymuştur (Karateke 1995, İnal 1999, Tefikoğlu 1989).

¹ Arş. Gör., Gazi Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, sehererdogan@gazi.edu.tr

Ali Emîrî'nin bugün kaynaklarda toplam yirmi bir eserinden bahsedilmektedir. Bunlardan başka dört eseri ise kayıptır. Bu eserlerin pek çoğu hakkında ayrıntılı incelemeler yapıldığını söyleyemeyiz. Biz burada, Ali Emîrî'nin yeterince tanınmayan ve üzerinde çalışma yapılmayan “Vesâik'ül-âsâr” isimli nazire mecmuası üzerinde duracağız.

Vesâikü'l-âsâr

Vesâikü'l-âsâr, Ali Emîrî'nin hazırlayıp bitiremediği bir nazire mecmuasıdır. Eser, besmele, hamdele, salve diye klasik eserlerde görülen bir girişle başlar. Yazar, bu girişten sonra Osman Gazi'den o döneme kadarki şairlerin birbirleri için yazdıkları nazirelerden birer beyit almak üzere “Mecmaü'n-nezâir” adıyla bir eser yazmak isteğinden bahseder. Ayrıca hiç kimseye nazire olmayan birtakım eserlerden de bazı beyitleri alan yazar daha kapsamlı bir eser vücuda getirmek istediğini belirtir.

Eserin Adı

Ali Emîrî, bu eseri önce “Mecmaü'n-nezâir” adıyla yayınlamayı düşünür (Emîrî 1334: 118-119). Bu isim, aynı zamanda eseri hazırlamayı düşündüğü yılın tarihini verir (1334).

“Müessis-i devlet, Sultan Osman Han Gazi hazretleri zamanından şimdikiye kadar şuârâ-yı eslâfın birbirine karşı îrâd eyledikleri nezâirden birer beyit yazılmak suretiyle “Mecmaü'n-nezâir” ismiyle bir eser tahrir eylemek akdemce hâtırma hutûr eylemişti.”

Ali Emîrî, daha önce yayımlayacağını duyurup da yayımlayamadığı eserini, “Vesâikü'l-âsâr” adıyla çıkarmıştır. Eserin daha önce duyurulan ismi değişip Vesâikü'l-âsâr olmuştur; çünkü bu isim aynı zamanda eserin yayımlanmaya başladığı tarihe denk düşmüştür. Yazar bunu eserin önsözünde şu şekilde ifade eder:

“Eş'âr-ı şuârâ-yı eslâfı nezâir suretiyle tertip eylediğim sırada hiç kimseye nazire olmayıp başlıca yazılmış birtakım eserlere de tesadüf eylediğimden hariç kalmamak için bunlardan da bazı beyitler derc edilmek suretiyle kitabın daha şümüllüce olmasını münasip gördüm.”

Kitaba “Mecmaü'n-nezâir”den daha münasip bir isim düşündüğüm sırada hatırıma “Vesâikü'l-âsâr” hutûr etti. *Lede'l-hesâb ibtidâ-yı sâl neşrolan 1341 senesine müsâdif oldu. Binâenaleyh evvelce kabul eylediğim “Mecmaü'n-nezâir 1336” mübâşeret-i tertîb-i kitaba ve “Vesâikü'l-âsâr” ismi de ibtidâ-yı neşr-i kitaba tarih vâki olmuş olur.”* (Emîrî 1341: 2).

Yayın Amacı

Ali Emîrî, Vesâikü'l-âsâr'ı vatana ve millete hizmet etmek amacıyla çıkardığını belirtir (“Muazzam Bir Eser-i Teşebbüs”, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/6 (31 Ağustos 1334), 118-119). Ayrıca eserin, buraya şiiiri alınan şairler için bir hayır dua sebebi olacağını belirtir. Şairlerin memleketlerini de belirterek hemşehrilerinin bu şairlerin varlığıyla sevinmelerini temenni eder:

“Bir köyden bile bir fâzıl zuhur etmiş olsa onun bir güzel eseriyle ismi okununca, bilhassa hemşehrilerine, geçmiş zamanın bir hatıra-i cemilesi olarak mucib-i fahr ü sürûr ve nâzımı hakkında da vesile-i kırâet-i rahmet olacağına binâen şairlerin beyitleri yanındaki isimlerine bilebildiğim kadar memleketlerini de ilaveten tahrir ettim.”

Ali Emîrî, edebiyatımızda Osmanlı coğrafyasında Celîlî, Avnî, Bahrî, İzârî, Sa'dî, Hamdî, Levendî, Nâzî, Devrî, Sâmîî, Gâzî, Muhyî, Firûzî ve Mehmed Lebîb Efendi gibi pek çok şair ve yazarın edebiyat kitaplarımızda isimlerinin bile yer almamasından yakınır. Eseri kaleme almasında bunun da etkisi vardır.

Yayın Yeri, Tarihi ve Hacmi

Ali Emîrî, Vesâikü'l-âsâr'ı önce toplam beş sayı çıkarabildiği Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nda altışar sayfalık dört forma hâlinde “*Edebî Tefrika: Vesâikü'l-âsâr*” başlığıyla, birinci, ikinci ve üçüncü forma şeklinde tefrika etmiştir (“Edebî Tefrika: Vesâikü'l-âsâr 1. forma”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/1 (13 Ağustos 1338); “2. Forma”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/4 (30 Teşrinisâni 1338/ Neşri: 5 Kânunuevvel 1338); “Üçüncü Forma”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/5 (31 Kânunuevvel 1338/ Neşri 5 Kânunusani 1339).

Ali Emîrî, bu eseri önce, okuyucular ciltlettirebilsin diye, ayrı formlar hâlinde neşretmiştir (“Tefrika-i Edebiye: Vesâikü'l-âsâr 2. Forma”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/4 (30 Teşrinisâni 1338/ Neşri: 5 Kânunuevvel 1338). Derginin beşinci sayısında ise bu formları birleştirerek eseri yirmi dört sayfalık bir kitapçık hâlinde “*edebî ilave*” adıyla ayrı basım olarak tekrar yayınlamıştır “*Vesâikü'l-âsâr*”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/5 (31 Kânunuevvel 1338/ Neşri: 5 Kânunuevvel 1339). Bu kitapçık Evkaf-ı İslâmiye Matbaası'nda, 4 Muharremü'l-harâm 1341/ 31 Ağustos 1338/1922 tarihinde basılmıştır.

Ali Emîrî bu eseri üç cilt olarak çıkarmak istediğini söylese de 4 forma hâlinde 24 sayfa neşredilebilmiştir (“Edebî Tefrika: Vesâikü'l-âsâr 1. forma”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/1 (13 Ağustos 1338); “2. Forma”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/4 (30 Teşrinisâni 1338/ Neşri: 5 Kânunuevvel 1338); “Üçüncü Forma”, *TEM*, 1/5 (31 Kânunuevvel 1338/ Neşri 5 Kânunusani

1339); “Vesâikü'l-âsâr”, *TEM*, 1/5 (31 Kânunuevvel 1338/ Neşri: 5 Kânunuevvel 1339).

Muhtevası

Ali Emîrî, Osmanlı şairlerinin her gazelinden birer beyit almak şartıyla bir kitap yazılsa milyonlarca beyitlik bir kitap olacağını ve buna ne insan ömrünün ne de kâğıt ve mürekkebin yeteceğini belirtmiştir.

Bu eserdeki şiirler, Ali Emîrî'nin Millet Kütüphanesinde topladığı ve başka yerlerde gördüğü divanlar, mecmular, bazı edebiyat kitapları ile hafızasındaki beyitlerden oluşmuştur.

İlerdeki örnek metinde de görüleceği gibi, yazar burada sadece beyitler vermekle yetinmemiş, yer yer örnek beyitlerdeki konu, beytin şairi gibi hususlarda dipnotlar hâlinde açıklamalarda da bulunmuştur.

Ali Emîrî; bir nazire mecmuası olan bu eseri, Osman Gazi zamanından başlayarak şairlerin birbirlerine nazirelerini toplayarak vücuda getirmek istediğini ifade eder. Yazar eserin girişinde Osmanlı devletinde edebiyat alanında yazılmış eserlerden ve edebî anlayışların yayılmasından bahseder. Şairler arasındaki haberleşmenin daha çok ticaret kervanları tarafından sağlandığını anlatır. Kervanın doğudan batıya bütün Osmanlı ülkesini gezerek şairler arasındaki iletişim işlevini yerine getirdiğini belirtir. Bağdat'tan kalkan kervanın İşkodra'ya kadar ulaştığından bahsederken kervanın yol üzerinde uğradığı yerlerin bir listesini verir (“Muazzam Bir Eser-i Teşebbüs”, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/6 (31 Ağustos 1334), 118-119):

“Hulefâ-yı Osmaniye'nin gerek kendi erkân-ı hânedarıyla gerek mülûk-ı muassırîn ve şuârâ-yı kâmilîn ile pek çok müşâare ve münâzaraları vardır. Memâlik-i Osmaniye neşri-i adâlet veya seyf-i galibiyetle tevsî ettikçe mevâneset-i ictimâ'-ı edebiyeyi mûcip olan bu üslûb-ı zarifte terakki etmiştir. Bir mertebeye varmıştır ki mesela Kanuni Sultan Süleyman han hazretleri zamanında ve daha sonraları Bağdat'ta veya Tebriz'de inşâd olunan eşâr-ı bedîanın kârbân-ı belâgati Türkistan ve İran taraflarından gelen eşâr-ı nâdireyi de hâmilen esnâ-yı tarîkte Van, Musul, Erzurum, Diyarbakır, Trabzon, Sivas, Ankara, Konya, Kastamonu, Bursa silsilelerine gelir, o şehirlerde ve kurb ü civar ve yemîn ü yesârında bulunan Balıkesir'i, Adana, İzmir, Manisa gibi daha nice nice memâlik ve büldândaki Osmanlı şâirlerine tevdi-i tuhfe-i âsâr ederek onların nazirelerini toplayarak Dersaadet'e vâsıl olurdu. Pây-taht-ı saltanat üdebâsının dahi meâl-i cevâbiyelerini aldıktan sonra Rumeli'ne geçer Edirne, Filibe, Sofya, Ruscuk, Manastır, Üsküp, Yanya, İşkodra, Belgrad, Temeşvar, Budapeşte

şehirlerine ve yemîn ve yesârlarında bulunan Bosna, Hersek, Podoğrice, Tiran, Akçahisar beldeleriyle Kırım kıtasına kadar varırdı.

Bu hezâin-i edebiyeyi Macaristan şuârâsına ve yemîn ü yesârındaki memâlik ve büldân üdebâsına ithaf ve teslim ettikten sonra oralarda husûle gelmiş olan hezâin-i âsâr-ı kehribârı ahz eder yine aynı seyir ile Bağdat ve Tebriz'e kadar gider, İran ve Türkistan'a îsâl ederdi."

Ali Emîrî, bu eserini yazarken Budinli Hisali Çelebi'yi kendisine örnek almıştır. Nitekim bu eseri vücuda getirirken yanında bulunan Budinli Hisali Çelebi'nin eserlerini başvuru kaynağı yaptığını ifade eder:

"İşte bu Budinli Hisâli Çelebi'dir ki bu tarihten sonra Osmanlı şuârâsının yek-diğeriyle olan nezâirinin "Metâli'ü'n-nezâir" ismiyle yalnız matla beyitlerini toplayarak bir kitap telifine çalışmış ve bir Budapeşteli hem-şehrimizin topladığı "Metâli'ü'n-nezâir" kırk sene sonra memleketi olan Budin'de tamam yirmi beş bin beyte bâliğ olmuştu. Deryâ-yı edebiyatımızın ol vakit ne kadar vâsî olduğunu kıyas etmeli."

Koca Budinli şairimiz iki büyük cilt üzerine tertip eylediği Türkçe şu "Metâli'ün-nezâir"den başka "Farisî metâli" için de bir üçüncü cilt tahrir eylemiştir. Bu da on bin beyit kadardır. Bu satırları tahrir ederken cenâb-ı şairin o güzel hatt-ı destiyle müzeyyen olan bu "Metâli'ü'n-nezâir"lerin her üç nüshası da yazıhanem üstünde duruyordu."

Ali Emîrî, "şu nâçiz kitapta görüleceği üzere nazireleri kesîr olan gazellerin ekserîsinin baş taraflarında selâtin-i devlet-i Osmaniye'den mutlaka bir padişah-ı zî-şânın yâdigâr-ı şâhaneleri bulunmasına" özen göstermiştir.

Yazar eserini Sultan Mehmet Vahdettin zamanında bitirdiğini, onun yardımları sayesinde böyle bir eserin vücuda geldiğini belirtip padişaha dua ederek eserin girişini tamamlar ve nazire beyitlere yer verir:

"Bu eserin kisve-i neşre bürünmesi o hânedan-ı muazzamın necl-i celîli ve taht-ı saltanat ve hilafet-i Osmaniye'nin revnak-ı bî-adîli olan es-sultan ibn es-sultan "es-sultan Mehmet Vahdettin Han" efendimiz hazretlerinin zaman-ı adalet ve resân-ı şâhanelerine müsâdif olmakla bu vesileden bilâ-istifade dua-yı muvaffakiyet ve dürûd-ı meserret-i şâhanelerini tekrar eyledim. Vâki olan sehv ü hatamın mekrûn-ı avf buyrulmasını üdebâ-yı asırdan rica eylerim."

Eserin Tamamlanamaması

Ali Emîrî'nin bu eseri yarım kalmıştır. Eserde sadece, kafiyesi elif harfiyle biten beyitlere yer verebilmiştir.

Yazar dergisinde Osman Gazi zamanından başlayarak şairlerin birbirlerine nazîrelerini toplayarak bir “*mecmuatü'n-nezâir*” hazırlamaya başladığını ancak yaşının 63'e gelmesi sebebiyle eğer ömrü yetmezse kendi yaptığı çalışmayı devam ettirecek ve kendisiyle çalışacak birisini aradığını duyurmuştur “Muazzam Bir Eser-i Teşebbüs”, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/6 (31 Ağustos 1334), 118-119).

Vesâikü'l-âsar'daki Şairler ve Şiir Sayıları

Ali Emîrî'nin Vesâikü'l-âsâr isimli nazire mecmuasında şiirine yer verilen şairleri, şiir sayılarına göre sıralarsak en başta 135 şiirle Ali Emîrî'nin kendisi yer alır. Onu 33 şiirle Budinli Hisâlî Çelebi ile 15 şiirle Edirneli Örfî ve 14 şiirle de Nef'î izler. Sultan 3. Murat 13, Kanunî Sultan Süleyman ise 12 şiirle bu listede ondan fazla şiir yazan şairler arasında adını kaydedebileceğimiz şairlerdir. Diğer şairlerin mecmuadaki şiir sayıları onun altına düşer. Bu şiirlerden altısının şairi belli değildir. Yazar bunları lâ-edrî (bilmiyorum) şeklinde göstermiştir. Trabzonlu İhsan Bey'in de altı şiiri mecmuaya girebilmiştir. Mecmuada adı geçen şairleri, şiir sayılarına göre çoktan aza doğru sıralarsak şöyle bir tabloyla karşılaşırız:

Şair Tekrarı	Şair Sayısı	Toplam Şiir
135	1	135
33	1	33
15	1	15
14	1	14
13	1	13
12	1	12
6		6
6	1	6
5	5	25
4	8	32
3	15	45
2	40	80
1	150	150
Toplam	226	566

Ali Emîrî, diğer şairlerin en fazla beşer şiirine yer vermiştir. Mecmuada 5 veya daha az şiiri yayımlanan şairlerin listesini, şiir tekrarına göre, kendi içinde alfabetik sırayla şu şekilde gösterebiliriz:

5'er şiiri yer alan 5 şair vardır:

Ahmet Paşa Musâhib-i Fatih, Edirneli Emrî Çelebi, Enderunlu Vâsîf, Galata Gümrük Kâtibi Sabîh, Lebîb Nâzır-ı Takvîmhâne

4'er şiiri yer alan 8 şair vardır:

Bosnalı Mezâkî, Bursalı Lâmiî Çelebi, Bursalı Süleyman Çelebi, İbn-i Kemâl, Medhî-i Kadîm, Nâdirî, Şerif Sabrî, Şeyh Şemseddin Sivasî

3'er şiiri yer alan 15 şair vardır:

Besnili Şeyh Seyyid Mustafa Nehcî, Bosnalı Sâbit, Dâniş, Edirneli Nazmî-i Kadîm, Edirneli Tiğî Bey, Haydar Türk, İzmirli Sâkıb-ı Mevlevî, Kâmî-i Âmidî, Konyalı Nizâmî-i Kadîm, Nazîm, Nazmî-i Kadîm, Reisülküttâb Hayri, Tırnova Yenişehirli Murad Emrî, Urfalı Remzî, Üsküplü Vesîm

2'şer şiiri yer alan 40 şair vardır:

Âgâh-ı Semerkandî, Ağrıbozlu Nu'man Mâhir Bey, Ahmet Mürşidî-i Âmidî, Ankaralı Sadullah İzzet, Azmîzâde Hâletî, Bursalı Feyzî, Câzim-i Kadîm, Cemâlî Çelebi, Enderunlu Hâmid, Erbilli Garîbî, Erzurumlu Rüşdî, Evliyâ Çelebi, Fehîm-i Kadîm, Halîlî-i Âmidî, Hasan Kal'alı Şeyh İbrahim Hakkı, Hilmî, Humârî-i Âmidî, Hüseyin Şakir Bey Vakanüvis, Kafzâde Fâizî, Kelîm-i Eyyûbî, Kütahyalı Şeyhî-i Kadîm, Mahmûd Muzaffer, Malatyalı Şeyh Niyâzî-i Mısırî, Muallim Muhyiddin Râif, Nev'î Muallim-i Şehzâdegân, Pîrizâde Şeyhülislâm Osman Sâhib, Râmî-i Kadîm, Reisülküttâb Râşid, Rûhî-i Bağdâdî, Seyyid Feyzî Bey, Sultan Ahmet Han-ı Sâlis, Sultan Osman-ı Sâni, Sultan Selim-i Sâlis, Sünbülzâde Vehbî, Şeyhî, Taşlıcalı Yahya Bey, Tiranlı Şeyh Selîm Halîmî, Üsküplü İshâk, Vakanüvis Hüseyin Şakir Bey, Vakanüvis Pertev

1'er şiiri yer alan 150 şair vardır:

Abdurrahim Fâiz, Adanalı Âlî, Âdile Sultan, Âgehî, Ağrıbozlu Mahrem, Ahmet Ratib Paşa, Akkırmanlı Şeyh Nakşî, Ali Ferruh Bey, Allâme Sa'deddin Mes'ûd Taftazânî, Antakyalı Münîf, Atâ, Ayas Paşazâde Hâkânî, Âzerî, Azmî Bey, Azmî-i Âmidî, Bâis, Bâkî, Balıkesirli Zâtî, Basîrî-i Şarkî, Behiştî, Belgratlı Hâlis, Belgratlı Sâdık, Belgratlı Sıdkî, Benderli Cesârî, Beyâzî, Bezmî-i A'mâ, Bitlisli Şeyh Müştâk, Bolulu Şeyh Ma'nevî Efendi, Budinli Gâzî Çelebi, Budinli Nâzî Çelebi, Budinli Sâmiî Çelebi, Bursalı Âşık Çelebi, Bursalı Haşmet, Bursalı Resîm, Bursalı Sâhib, Cenâbî Paşa, Cûşî, Çermikli Zihnî, Çeşm-i Âfet Hanım, Çorlulu Zarîfî, Dâî, Derûnî, Derviş Askerî, Dürrî-i Hasan Paşa, Dürrî-i Kadîm, Edirneli Hufî, Edirneli Kâmî, Edirneli Revânî, Edirneli Vâlihî, Emrâh (Hemrâh), Enderunlu Örfî, Erzincanî İzzet Paşa Esbak Vâlî-i Diyarbakır, Erzurumlu Osman Sirâcî, Esrar Dede, Fasîh-i Mevlevî, Fatih Sultan Mehmet Han,

Fatîn Sâhib-Tezkire, Fenâyî, Fransız Şarl Verne (Charles Verne), Ganîzâde Nâdirî, Gelibolulu Âlî, Gelibolulu Sun'î, Gelibolulu Tab'î, Giridli Salacioğlu, Havranlı Hâfız Sa'dî, Hayâlî Musahib-i Sultan Süleyman, Hayrabolulu Düka-ginzâde Ahmed Bey, Hezargıratlı Behcetî, Hicâzî-i Âmidî, Hüdâyî Bey Budin Yeniçeri Kâtibi, İbrahim Re'fet-i Âmidî, İbsalalı Ebulhayr Çelebi, İlmî, İşkodra Akçahisarlı İşretî, İşkodralı Hulûsî, İşkodralı Müftî Mes'ûd Kanber, Kadı Cevherî, Kadı Huzûrî-i Kadîm, Kadı Merdümî, Kâmilî, Karabağlı Nebâtî, Karamanlı Ahmedî, Karslı Şâdî, Kâsim Paşa, Kastamonulu Nihânî, Kemâl Ümmî, Kirâmî Birâder-i Kınalı, Livâî, Meşhur Kadı Burhaneddin, Mevlevî Şeyhizâde Şemsî, Muallim Niyazi, Mürekkepçi Tırsî (Hezl), Nâilî-i Kaîm, Necmî Çelebi, Nedîm-i Kadîm, Nedîm-i Meşhûr, Nesîmî-i Kadîm, Nevâlî Efendi, Nev'îzâde Atâyî, Nûrî-i Kadîm, Ömer Fâik Kâtib-i Sipâh, Râgıp Paşa Mektupçusu Ahmet Nüzhet, Rüşdî, Sabrî, Sâî-i Üstâd, Sakızlı Osman Nevres, Selânikli Ahmet Meşhûrî, Selânikli Sun'î, Seyyid Nesîmî, Seyyid Nizamoğlu Seyfullah, Sipâhî Çelebi Kâtib, Subhîzâde Feyzî, Sultan Ahmet Han-ı Evvel, Sultan Bâyezîd Han-ı Sâni, Şah İsmail Safevî, Şehzâde Bâyezid ibni Sultan Süleyman, Şehzâde Cem, Şehzâde Korkut, Şemsî Paşa, Şeyh Cemâlî-i Uşşâkî, Şeyh Hasan Hilmi Münîb Gümüşhaneli, Şeyh Mehmed Emin Tokadî, Şeyh Nasuhî-i Üsküdarî, Şeyh Sâfî-i Âmidî, Şeyhülislâm Yahyâ, Şeyhzâde İbrahim Hafîd Paşa-yı Âmidî, Şeyhzâde Osman Nûrî Paşa-yı Âmidî, Şûhî-i Âmidî, Temeşvarlı Bahrî, Tıybî-i Kadîm, Tiranlı Sûzî, Tokatlı Kânî, Trabzonlu Hoca Hüseyin Hüsni Efendi, Trabzonlu Hüseyin Sâib, Tuğrâyî, Vahîd Mahtûmî, Vakanüvis Reşîd, Vâlî-i Âmidî, Vechî, Vusûlî Bey, Yanbolulu Türâbî Baba, Yârî, Yazıcızâde Gelibolulu Mehmed Efendi, Yenice Vardarlı Usûlî, Yenişehir Fenârî Avnî Bey, Yenişehir Fenerli Belîğ, Yusufzâde Mehmed Emin Vâsık, Yüsrî, Zigetvarlı İzârî, Zihnî-i Kadîm

Ali Emîrî'nin Vesâikü'l-âsâr isimli nazire mecmuasında şiirine yer verilen şairlerin isim veya mahlasları ve bu şairlerin mecmuada yer alan şiir sayılarını, alfabetik sırayla topluca şu şekilde gösterebiliriz:

- Abdurrahim Fâiz (1)
 Adanalı Âlî (1)
 Âdile Sultan (1)
 Âgâh-ı Semerkandî (2)
 Âgehî (1)
 Ağrıbozlu Mahrem (1)
 Ağrıbozlu Nu'man Mâhir Bey (2)
 Ahmet Mürşidî-i Âmidî (2)
 Ahmet Paşa Musâhib-i Fatih (5)
 Ahmet Ratib Paşa (1)
 Akkirmanlı Şeyh Nakşî (1)
 Ali Ferruh Bey (1)
 Allâme Sa'deddin Mes'ûd Taf-
 tazânî (1)
 Ankaralı Sadullah İzzet (2)
 Antakyalı Münîf (1)
 Atâ (1)
 Ayas Paşazâde Hâkânî (1)
 Âzerî (1)
 Azmî Bey (1)
 Azmî-i Âmidî (1)
 Azmîzâde Hâletî (2)
 Bâis (1)
 Bâkî (1)
 Balıkesirli Zâtî (1)
 Basîrî-i Şarkî (1)
 Behîştî (1)
 Belgratlı Hâlis (1)
 Belgratlı Sâdık (1)
 Belgratlı Sıdkî (1)
 Benderli Cesârî (1)
 Besnili Şeyh Seyyid Mustafa Neh-
 cî (3)
 Beyâzî (1)
 Bezmî-i A'mâ (1)
 Bitlisli Şeyh Müştâk (1)
 Bolulu Şeyh Ma'nevî Efendi (1)
 Bosnalı Mezâkî (4)
 Bosnalı Sâbit (3)
 Budinli Gâzî Çelebi (1)
 Budinli Hisâlî Çelebi (33)
 Budinli Nâzî Çelebi (1)
 Budinli Sâmiî Çelebi (1)
 Bursalı Âşık Çelebi (1)
 Bursalı Feyzî (2)
 Bursalı Haşmet (1)
 Bursalı Lâmiî Çelebi (4)
 Bursalı Resîm (1)
 Bursalı Sâhib (1)
 Bursalı Süleyman Çelebi (4)
 Câzim-i Kadîm (2)
 Cemâlî Çelebi (2)
 Cenâbî Paşa (1)
 Cûşî (1)
 Çermikli Zihnî (1)
 Çeşm-i Âfet Hanım (1)
 Çorlulu Zarifî (1)
 Dâî (1)
 Dâniş (3)
 Derûnî (1)
 Derviş Askerî (1)
 Dürrî-i Hasan Paşa (1)
 Dürrî-i Kadîm (1)
 Edirneli Emrî Çelebi (5)
 Edirneli Hufî (1)
 Edirneli Kâmî (1)
 Edirneli Nazmî-i Kadîm (3)
 Edirneli Revânî (1)
 Edirneli Tîğî Bey (3)
 Edirneli Örfî (15)
 Edirneli Vâlihî (1)
 Emîrî Câmiü'l-hurûf (135)
 Emrâh (Hemrâh) (1)
 Enderunlu Hâmid (2)
 Enderunlu Örfî (1)
 Enderunlu Vâsîf (5)

- Erbilli Garîbî (2)
 Erzincanî İzzet Paşa Esbak Vâlî-i
 Diyarbakır (1)
 Erzurumlu Osman Sirâcî (1)
 Erzurumlu Rüşdî (2)
 Esrar Dede (1)
 Evliyâ Çelebi (2)
 Fasîh-i Mevlevî (1)
 Fatih Sultan Mehmet Han (1)
 Fatîh Sâhib-Tezkire (1)
 Fehîm-i Kadîm (2)
 Fenâyî (1)
 Fransız Şarl Verne (Charles Verne)
 (1)
 Galata Gümrük Kâtibi Sabîh (5)
 Ganîzâde Nâdirî (1)
 Gelibolulu Âlî (1)
 Gelibolulu Sun'î (1)
 Gelibolulu Tab'î (1)
 Giridli Salacioğlu (1)
 Halîf-i Âmidî (2)
 Hasan Kal'alı Şeyh İbrahim Hakki
 (2)
 Havranlı Hâfız Sa'dî (1)
 Hayâli Musahib-i sultan Süleyman
 (1)
 Haydar Türk (3)
 Hayrabolulu Dükaginzâde Ahmed
 Bey (1)
 Hezargıratlı Behcetî (1)
 Hicâzî-i Âmidî (1)
 Hilmî (2)
 Humârî-i Âmidî (2)
 Hüdâyî Bey Budin Yeniçeri Kâtibi
 (1)
 Hüseyin Şakir Bey Vakanüvis (2)
 İbn-i Kemâl (4)
 İbrahim Re'fet-i Âmidî (1)
- İbsalalı Ebulhayr Çelebi (1)
 İlmî (1)
 İşkodra Akçahisarlı İşretî (1)
 İşkodralı Hulûsî (1)
 İşkodralı Müftî Mes'ûd Kanber (1)
 İzmirli Sâkıb-ı Mevlevî (3)
 Kadı Cevherî (1)
 Kadı Huzûrî-i Kadîm (1)
 Kadı Merdümî (1)
 Kafzâde Fâizî (2)
 Kâmî-i Âmidî (3)
 Kâmilî (1)
 Kanunî Sultan Süleyman Han (12)
 Karabağlı Nebâtî (1)
 Karamanlı Ahmedî (1)
 Karslı Şâdî (1)
 Kâsım Paşa (1)
 Kastamonulu Nihânî (1)
 Kelîm-i Eyyûbî (2)
 Kemâl Ümmî (1)
 Kirâmî Birâder-i Kınalı (1)
 Konyalı Nizâmî-i Kadîm (3)
 Kütahyalı Şeyhî-i Kadîm (2)
 Lâ-edrî (6)
 Lebîb Nâzır-ı Takvîmhâne (5)
 Livâî (1)
 Mahmûd Muzaffer (2)
 Malatyalı Şeyh Niyâzî-i Mısırî (2)
 Medhî-i Kadîm (4)
 Meşhur Kadı Burhaneddin (1)
 Mevlevî Şeyhizâde Şemsî (1)
 Muallim Muhyiddin Râif (2)
 Muallim Niyazi (1)
 Mürekkepçi Tırsî (Hezl) (1)
 Nâdirî (4)
 Nâilî-i Kaîm (1)
 Nazîm (3)
 Nazmî-i Kadîm (3)

- Necmî Çelebi (1)
 Nedîm-i Kadîm (1)
 Nedîm-i Meşhûr (1)
 Nef'î (14)
 Nesîmî-i Kadîm (1)
 Nevâlî Efendi (1)
 Nev'î Muallim-i Şehzâdegân (2)
 Nev'îzâde Atâyî (1)
 Nûrî-i Kadîm (1)
 Ömer Fâik Kâtib-i Sipâh (1)
 Pîrîzâde Şeyhülislâm Osman Sâ-
 hib (2)
 Râgıp Paşa Mektupçusu Ahmet
 Nüzhet (1)
 Râmî-i Kadîm (2)
 Reisülküttâb Hayri (3)
 Reisülküttâb Râşid (2)
 Rûhî-i Bağdâdî (2)
 Rüşdî (1)
 Sabrî (1)
 Sâî-i Üstâd (1)
 Sakızlı Osman Nevres (1)
 Selânikli Ahmet Meşhûrî (1)
 Selânikli Sun'î (1)
 Seyyid Feyzî Bey (2)
 Seyyid Nesîmî (1)
 Seyyid Nizamoğlu Seyfullah (1)
 Sipâhî Çelebi Kâtip (1)
 Subhîzâde Feyzî (1)
 Sultan Ahmet Han-ı Evvel (1)
 Sultan Ahmet Han-ı Sâlis (2)
 Sultan Bâyezîd Han-ı Sâni (1)
 Sultan Murat Han-ı Sâlis (13)
 Sultan Osman-ı Sâni (2)
 Sultan Selim-i Sâlis (2)
 Sünbülzâde Vehbî (2)
 Şah İsmail Safevî (1)
 Şehzâde Bâyezid ibni Sultan Sü-
 leyman (1)
 Şehzâde Cem (1)
 Şehzâde Korkut (1)
 Şemsî Paşa (1)
 Şerif Sabrî (4)
 Şeyh Cemâlî-i Uşşâkî (1)
 Şeyh Hasan Hilmi Münîb Gümüş-
 haneli (1)
 Şeyh Mehmed Emin Tokadî (1)
 Şeyh Nasuhî-i Üsküdarî (1)
 Şeyh Sâfi-i Âmidî (1)
 Şeyh Şemseddin Sivasî (4)
 Şeyhî (2)
 Şeyhülislâm Yahyâ (1)
 Şeyhzâde İbrahim Hafid Paşa-yı
 Âmidî (1)
 Şeyhzâde Osman Nûrî Paşa-yı
 Âmidî (1)
 Şûhî-i Âmidî (1)
 Taşlıcalı Yahya Bey (2)
 Temeşvarlı Bahrî (1)
 Tırnova Yenişehirli Murad Emrî (3)
 Tırbî-i Kadîm (1)
 Tiranlı Sûzî (1)
 Tiranlı Şeyh Selîm Halîmî (2)
 Tokatlı Kânî (1)
 Trabzonlu Hoca Hüseyin Hüsnî
 Efendi (1)
 Trabzonlu Hüseyin Sâib (1)
 Trabzonlu İhsan Bey (6)
 Tuğrâyî (1)
 Urfalı Remzî (3)
 Üsküplü İshâk (2)
 Üsküplü Vesîm (3)
 Vahîd Mahtûmî (1)
 Vakanüvis Hüseyin Şakir Bey (2)

- Vakanüvis Pertev (2)
 Vakanüvis Reşîd (1)
 Vâfî-i Âmidî (1)
 Vechî (1)
 Vusûfî Bey (1)
 Yanbolulu Türâbî Baba (1)
 Yârî (1)
 Yazıcızâde Gelibolulu Mehmed Efendi (1)
 Yenice Vardarlı Usûfî (1)
 Yenişehir Fenârî Avnî Bey (1)
 Yenişehir Fenerli Belîğ (1)
 Yusufzâde Mehmed Emin Vâsık (1)
 Yüsrî (1)
 Zigetvarlı İzârî (1)
 Zihnî-i Kadîm (1)

Vesâikü'l-âsar'dan Örnek Bir Bölüm

Vesâikü'l-âsar hakkında yeterince bir fikir vermesi amacıyla, eserin giriş bölümünden kısa bir örnek vermek gerekirse, eserin metni aşağıdaki şekilde başlayıp devam etmektedir. Ali Emirî, genellikle önce bir sultanın şiirini daha sonra da onunla aynı kafiyede yazılmış diğer şairlerin şiirlerini bir araya getirmeye çalışmış ve zaman zaman bu şiirlerin altına kendi nazirelerini eklemiştir:

Harfû'l-elif

Rûhundan istiânet idüp eylerim ricâ

Ârâm-ı cân-ı zârım için bir Nefes Baba²

Sultan Ahmed Han-ı Sâlis (Rahmetullah)

Dil-i mürdegânı bir nefesde zinde-i rûh ider

Tehzîb-i sâlikinde mâhir Nefes Baba

Mevlevî Şeyhizâde Şemsî

“Muhyî”yi bir deminle kıl ihyâ mürevveten

² Sultan Ahmet Han-ı Sâlis hazretleri 1127 senesinde Mora kıtasının feth ü istirdâdî maksadıyla Şehit Ali Paşa kumandasıyla ordu-yı hümayun sevki ve zât-ı şahanelerinin de Edirne'ye teşrifleri esnada Edirne vilayeti dâhilinde “Ferecik” kasabası civarında eazze-i kirâmdan “Nefes Baba” nâm azizin türbe-i pür-nûrunu ziyaret ve istimdâd-ı ruhaniyet suretiyle inşâd ederek levha hâline bilâ-ifrâğ cidâr-ı türbeye ta'lik buyurdıkları âsâr-ı mülûkâ-nelerindendir. Mora kıtası bir ay zarfında baştanbaşa feth ü istirdâd olunmuştur.

Hâlim değil midir sana zâhir Nefes Baba
Muallim Muhyiddin Râif

Sensin yegâne mazhar-ı enfâs-ı mânevî
Senden niyâz etmedeyim bir Nefes Baba
Emirî Câmîü'l-hurûf

Âşinâ-yı bahr-i irfân ü hakikat Gül Baba
Rûşenâ-yı dîde-i ehl-i basîret Gül Baba
Edirneli Tîgî Bey

Nâil-i eltâf-ı Hak sâhib-velâyet Gül Baba
Şârih-i mânâ-yı esrâr-ı hakikat Gül Baba³
Edirneli Örfî

Ravza-i hoş-bûyî güllerle müzeyyendir kamu
Gülistân-ı aşk u şevke bağbândır Gül Baba⁴
Budinli Hamdi Çelebi

³ Edirneli Örfî'nin divan-ı yegânesini Ali Kemal Beyefendi hazretleri iâre ederek "elif" harfinde muharrer olan yüzden ziyade ebyâtı mezkûr divanda ahz olunmuştur. Divanın kenarına sonradan inşâd eylediği bazı gazelleri de hatt-ı destiyle yazmıştır. Bu zatın iki cilt üzerine yazdığı "Mevhûmü't-tevârih" isimindeki Osmanlı Tarihi yine hatt-ı destiyle Millet Kütüphanesi'ndedir.

⁴ Gül Baba ikidir: Biri Edirne'de medfûn olan Gül Baba-yı Dağıstânî ve ikincisi Macaristan'ın Budin şehrinde medfûn olan "Gül Baba-yı İlgübi" dir. Birinci Gül Baba'nın ahvâli Edirneli Abdurrahman Hibrî Çelebi'nin "Enîsü'l-müsâmîrîn" nâm kitabından anlaşılır. Göl kenarında medfûn olduğu için kitabın tarih-i telifi olan 1048 senesinde ahâli-i memleket "Gül Baba" yerine "Göl Baba" demekte olduklarını tasrîh ediyor.

İkincisi olup Budin'de medfûn bulunan "Gül Baba" hakkında "Evliya Çelebi" Seyahatname'sinin altıncı cildinde biraz bahsediyor. Sâir Osmanlı tarih ve edebiyat kitaplarında bu Gül Baba'dan bahsolunmuyor. Zamanımızda bazı kimseler bu "Gül Baba"yı hurûfî olan şair Misâli zannediyorlar. Hatta Bursa'da sâhib-i matbaa Tirnovalı Emrî Çelebi tabettiği divanında Hurûfî Misâli'nin bir gazelinin tahmis ederek bâlâsına Budin'de medfûn olan "Gül Baba"dır demiş ise de yanlıştır. Gül Baba'nın Budin'de vefâtının 1048 tarihinde olduğunu Evliya Çelebi kaydediyor. Misâli-i Hurûfî'nin Budin'de bulunması "Gül Baba"nın vefatından yirmi sene kadar sonradır. Hatta Budin'e ait bir mecmuada Misâli-i Hurûfî'nin hatt-ı destiyle muharrer olan bir gazelinin zirinde 970 senesi muharrerdir.

Gül Baba mütedeyyin bir zat idi. Vefatından bir müddet sonra bazı nâ-münâsibler tekkesine her nasılsa şeyh olmuş ve bundan dolayı nizâ' u cidâl eksik olmayarak 996 hududunda hüsn-i hâl ve erbâb-ı sülûktan Tireli Mehmet Dede tayin olunarak kat'-ı nizâ' olunmuştur. Yedine verilen vesika aynen şudur:

Bir zamân dünyâda mihmândâr-ı ser-bâzân idi
Şimdi mihmân-ı naîm-i câvidândır Gül Baba
Budinli Sâmî Çelebi

Kudsiyân eyler ziyaret meşhed-i pür-nûrını
Mazhar-ı nûr-ı cenâb-ı müsteândır Gül Baba
Budinli Nâzi Çelebi

Bundadır dürdâne-i maksûd-ı ehl-i aşk ü şevk
Râzdâr-ı feyz, Hak-ı kenz-i nihândır Gül Baba
Budinli Gazi Çelebi

Kâbedir uşşâka ey dil âsitân-ı Gül Baba
Sa'y ider anı tavâfa tâlibân-ı Gül Baba
Seyyid Feyzî Bey

Gönlümüz açtı hevâ-yı âsitân-ı Gül Baba
Sâhib-i keşf ü kerâmettir revân-ı Gül Baba
Tîğî Bey

“Bâis-i tenmîk-i kitâb ve mucib-i tatbîk-i hitâb budur ki mahrûse-i Budin “Gül Baba” zâvi-yesinde tekke-nişîn olan reis-i merde a'nî Hacı Dede bî-namaz ve bir menfaate yaramaz. Abdâl-i battâl, muzıl ü zâl sadakat-i müslimini mahalline isrâftan inhirâf. Ve fâide-i mâide-i evkâfi itlâf ü isrâfta bâb-ı insâftan taşra gitmeyin “innelmübezzirîn kânû ihvâne'ş-şeyâtîn” ayet-i kerimesinin fermân u vâcibü'l-iz'ânına imtisâlen ol div haslet ve nikbet sîretin vücud-ı hüsn-i hâşâk-ı cehl-âlûdunu ol meydan-ı tarîkten tîr-i ahkâm-ı şeriat ile kat' ü hak ve serdetse-i erkân-ı tarikatle fekk-i lazım olmayın tekke-i nişînlükten anı ref ve bâb-ı hased ve zaruri sed ü def olunup erbab-ı sülûktan işbu bâis-i müsvedde, sahib-seccade “Tireli Mehmed Dede” ekser-i eyyâmda sâim ve leyâli-i mübarekte kâim ve salavât-ı hamseye müdâvim nice zaman âsitâne-i pîre hizmet ve müddet-i medîde tahsil-i ilm ü mârifet ve dünyâ-yı denîden tamam uzlet-i ihtiyar etmiş pür-bereket muhibb-i hanedân-ı nübüvvet mâlik-i gencine-i kanaât sâlik-i râh-ı hakikat, pîr-i kâbil mevâzıt ve hikmet, ehl-i basîret lâyıık-ı meşihat olmağın zâviye-i mezbûrede tekke-nişîn tayin olunup gabbû't-talep işbu vesika-i enîka ve verika-i nemika ber-sebil-i temessük alâ-mâcerâ tahrir ve imlâ olunup yed-i tâlibe vaz'-ı dest-i râğıba ref olundu. Lede'l-ihtiyac ibraz ve ihtiyac edinip kat'-ı bün-yân-ı cenk ü cidâl ve kâli'-i makâmı'-ı esâs kıl ü kâl ola. Cerî zâlike ve harrere ve sevâ”.

Sonuç

Ali Emirî, önce “*Mecmau'n-nezâir*” adıyla bir nazire mecmuası hazırlayarak Osmanlı şairlerinin eserlerini çok hacimli bir kitapta toplamayı düşünmüştür. Ancak eseri hazırlamaya başladığını duyurmasına rağmen yedi yıl sonra yayımlamaya başlayabilmiş ve bu defa eserinin adını “*Vesâikü'l-âsâr*” olarak değiştirmiştir. Söz konusu eser isimleri, ebced hesabıyla eserin hazırlanmaya başlama ve yayınlanma tarihlerine denk düşmüştür.

Yazar, yaşının ilerlemesi sebebiyle bu geniş hacimli eseri tamamlamamış, sadece kafiyesi elif harfinden olmak üzere, toplam 566 beyitlik bir bölüm yayımlayabilmiştir. Eser önce yine onun çıkardığı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nda altışar sayfalık 5 forma hâlinde neşredilmiş; daha sora da ciltlenmiş olarak tek kitapçık hâline getirilmiştir. Çalışma tamamlanabilmiş olsaydı, o güne kadar yazılmış bütün nazirelere yer vereceğinden, nazire edebiyatı ve antolojiler alanında önemli bir boşluğu doldurabilirdi.

KAYNAKÇA

Ali Emirî (1334): “Muazzam Bir Eser-i Teşebbüs”, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1/6 (31 Ağustos 1334), 118-119.

Ali Emirî (1341): *Vesâikü'l-âsâr*, İstanbul.

Erdoğan Çeltik, Seher (2007):, *Ali Emirî'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası Üzerine Bir İnceleme*, Gazi Ü. SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl (1999): “Emirî Efendi”, *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlü'sş-şuarâ)*, Haz. Müjgân Cunbur, AKM Yayınları, Ankara.

Karateke, Hakan T. (1995), *İşkodra Şairleri ve Ali Emirî'nin Diğer Eserleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Tevfikoğlu, Muhtar (1989): *Ali Emirî Efendi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

YETİŞ İMDADIMA PİR ALİ BABA

Dün gece seyrimde dergâha girdim
Yetiş imdadıma Pir Ali Baba
Pir Ali Baba'ya yüzümü sürdüm
Yetiş imdadıma Pir Ali Baba

Kün deyip yerin göğün binasın kurdun
Bu kevnî mekanın zemin buldun
Amasya elinde furuna girdin
Yetiş imdadıma Pir Ali Baba

Ali Osman oğlu soruyu sordu
Sorunun cevâbın anında verdi
Sallandı sarayı zelzele oldu
Yetiş İmdadıma Pir Ali Baba

Aslınız kaktandır ceddiniz pektir
Lütfeyle efendim ihsanın çoktur
Horasanlı aslın, menendin yoktur
Yetiş imdadıma Pir Ali Baba

Der DEMANÎ'm bu nasıl haldir
Af eyle günahımı badeyi doldur
Cümleye nasip veren bir yeşil eldir
Yetiş imdadıma Pir Ali Baba

DEMANÎ DEDE (1843-1919)